

Reflexions per mares, pares, educadores i educadors

Una forma d'integrar el cos, el llenguatge i la imatge en la creació

Origen del conte

L'origen de Dues Gotes és una proposta d'expressió corporal i dansa en el projecte d'educació lliure La Casetaⁱ amb el grup de grans (de 4 a 6 anys). La major part del temps, els infants desenvolupen una activitat espontània, movent-se autònomament per diferents espais. De vegades, es fan propostes específiques per edats on ells participen voluntàriament. Aquestes propostes més concretes tenen com a finalitat atendre les necessitats específiques de determinades edats, tot i que hi ha flexibilitat en aquests grups. Es pot donar el cas de que un infant més petit participi en un grup de grans, sempre i quan la seva demanda no distorsioni al grup. I també el fet contrari, un infant més gran pot estar en un grup de petits si s'adapta al ritme i intensitat que ells i elles necessiten.

Per dinamitzar una d'aquestes propostes, vaig crear una narració simple amb la intenció de suggerir imatges per ser viscudes i expressades corporalment tant de forma individual com en grup. En aquestes edats, en les que el món simbòlic és de gran riquesa, oferir imatges té un potencial immens per facilitar la expressió artística, sigui en l'àmbit corporal, plàstic, sonor o del llenguatge. En el cas concret d'aquests tipus de sessions, la imatge es transmesa a través de la paraula, es a dir, que la imatge més visual la crea cadascú dels participants en la seva imaginació. Aquesta és la especificitat del conte narrat.

El joc simbòlic espontaniⁱⁱⁱ és un recurs àmpliament utilitzat en La Caseta, però, en aquest cas es tractava de realitzar una proposta més concreta a partir de la qual els infants exploraven mons interns i construïen contextos simbòlics de forma individual o en grup. Ambdues situacions són diferents però tenen molt en comú. El primer sorgeix de forma espontània i és acompanyat per l'adult, el segon sorgeix a partir d'una proposta més definida per part dels educadors. D'alguna manera tanca per obrir. Suggereix situacions més concretes que, a partir dels cinc anys, ells poden explotar d'una forma molt creativa.

És important fer una altra diferenciació. En el joc simbòlic al qual m'estic referint, els personatges poden expressar emocions molt profundes, com la ràbia, la por i el dolor, d'una forma molt intensa i sense censura i ha de ser acompanyat per l'adult. És diferent del joc autònom en el que els infants juguen reproduint rols de la vida quotidiana. Entre els dos tipus de jocs hi ha connexions i, en un moment donat, es poden donar simultàniament. Podríem dir que el primer és més de dins cap enfora i els infants expressen emocions que no poden expressar d'una altra forma. En canvi, el segon es mes de fora endins i té una funció d'aprendre per imitació determinats rols socials (mare, pare, fill, filla, mascota, venedor, comprador, etc.). Sovint s'associa el concepte de joc simbòlic a aquest segon tipus de joc, però em sembla important aquesta distinció i donar al primer el valor que es mereix.

Una de les inspiracions més importants de La Caseta és la Pràctica Psicomotriuⁱⁱⁱ, que té un plantejament molt proper a altres metodologies que es mouen entre la educació i la teràpia^{iv} i que plantegen un trajecte des de la vivència cap el llenguatge. En la Pràctica Psicomotriu, aquest camí, que els infants recorren autònomament, passa per tres tipus d'espais: l'espai de la sensoriomotricitat, l'espai del joc simbòlic i l'espai de la representació.

La necessitat d'aquest espai en la evolució dels infants es fa molt evident en la activitat espontània.

En la proposta de *Dues Gotes* hi ha una certa inversió en aquest plantejament, ja que partim de la representació per anar a la vivència. Però això no resulta contradictori, perquè aquestes fases formen part d'un cicle continu, no d'una progressió lineal sense retorn.

S'ha d'aclarir que no es tracta de la aplicació d'un guió predeterminat que els infants reproduïen a la seva forma, si no d'una estructura oberta en la que passem per diversos estats, contextos simbòlics compartits, podent entretenir-nos en un d'ells, saltar-nos un de previst i deixar que sorgeixin d'altres no previstos, sempre des d'un diàleg viu entre els infants i l'adult que anima la sessió.

Vull assenyalar el valor d'oferir una vivència profunda a partir d'imatges que produeixen sensacions i emocions a partir de les quals el cos es mou sense una intenció de transmetre un missatge concret per ser entès des de fora. En aquest sentit, es pot relacionar amb propostes de dansa com el *Butob*^v, *Kun Dance*^{vi}, o determinats plantejaments de la dansa contemporània^{vii}

Des del punt de vista de la semiòtica^{viii}, tot discurs té un sentit, independentment de que hi hagi una intenció de transmetre'n. Precisament aquesta disciplina ens pot servir per aprofundir en el sentit profund que hi ha darrera d'allò evident, ja es tracti d'un joc simbòlic, un conte o en qualsevol altre "suport" en el que s'expressi un relat.

Permetre que aquest sentit profund sorgeixi, es comparteixi, sigui el material de base per la creació, es coherent amb l'educació lliure o viva^{ix} i es molt important la funció de l'educador de incentivar sense jutjar. De crear contextos i propostes suggerents perquè es desenvolupin processos d'aprenentatge i creativitat. Si els nens i les nenes viuen en un ambient en el que son respectats i no son exigits a ser d'una determinada manera, si es té cura de la seva essència, llavors poden viure i expressar aquestes imatges sense condicionament extern.

Un text com *Dues Gotes*, es una matriu de camins, suggeriments que ens permetran que sorgeixin mons imaginaris personals i compartits. No és un camí unívoc i de traçat predeterminat, es un viatge aventura, en el qual junts decidim els llocs que visitarem i els camins pels quals transitarem.

Recordo que aquell dia, el grup estava especialment inspirat i es van començar a generar imatges de gran claredat i bellesa. En un moment donat, quan vaig suggerir que les gotes caient es transformaven en flocs de neu, les nenes van crear al terra una estructura de simetria axial. Van haver altres moments també especials, com quan comença la pluja i la il·lusió del joc es va transformant poc a poc en angoixa de caiguda i separació, el moment quiet de estar en un llac soterrani, etc. Van ser vivències i imatges de gran riquesa i expressivitat i aleshores em vaig animar a escriure el conte. Aquest es l'origen de *Dues Gotes*.

Com podem servir-nos d'aquest conte (i de molts altres)

El valor dels contes resideix en la seva gran potencialitat per evocar el món inconscient, la possibilitat d'explorar-ho, expressar-ho i recrear-ho. El món imaginari s'articula com un llenguatge simbòlic, es a dir, polisèmic i interconnectat. A diferència d'un llenguatge de signes que requereix eficàcia en la transmissió de missatges concrets, el llenguatge simbòlic té una funció de connectar-nos amb el nostre interior profund. És una xarxa de significats que enllacen diversos nivells de realitat^x.

Un conte pot ser una metàfora que fa vibrar en nosaltres una informació continguda en la nostra matèria. El nostre cos, d'alguna manera, conté la informació de tot l'univers. En el nostre cos esta la formació del estels, les forces elementals de la natura, les primeres deïtats, les emocions primitives de la humanitat, els regals dels mestres i moltes altres coses. Si som capaços d'escoltar aquestes ressonàncies i fluir amb elles, el moviment pot esdevenir un profund diàleg amb el nostre interior.

En quant a la funció del conte narrat per incentivar, no es tracta de transmetre un missatge determinat per ser integrat a nivell inconscient^{xi}. No descarto ni infravaloro aquesta possibilitat del conte, però m'interessa més oferir unes imatges que puguin evocar aquestes vivències profundes per ser jugades, expressades i compartides. No hi ha una intenció de sanar ni de concloure un procés. Tot i que això succeeixi de forma natural pel mateix fet de connectar amb àmbits interiors i profunds, i recrear-los en un lloc mes visible i expressable mitjançant diversos llenguatges. Perquè després del llenguatge corporal podem servir-nos de llenguatges plàstics, sonors, lingüístics, etc.

Puc explicar als infants una història i després jugar les seves imatges i situacions de forma lliure acompanyades de sons i música suggerent. Puc narrar mentre ells juguen amb aquelles imatges. Pot succeir que el que vegi em porti a d'altres imatges possibles i agafar un altre camí. El conte, entès d'aquesta forma, te innumerables possibilitats i múltiples sentits. Lluny de transmetre un missatge únic, ofereix un ampli repertori de significats que cada persona pot explorar en funció del seu moment vital.

El conte també pot ser recolzat o explicat exclusivament a través de imatges visuals. El perill de la imatge visual es tancar la interpretació per un excés d'interpretació. És per això que sóc mes partidari d'utilitzar només la paraula o només la imatge. I en cas d'utilitzar-les simultàniament, que la imatge no sigui una descripció concreta del text. El cas contrari també es pot donar, i el intent de descriure a través de la paraula pot reduir la immensa potencialitat de les imatges^{xii}.

En l'edició del conte, la nostra opció va ser la de crear dos nivells de llenguatge. Tot i que l'origen del conte il·lustrat es una narració, les imatges tenen valor en si mateixes. Estan inspirades en ell, pero no intenten ser una descripció. Es mouen entre allò abstracte i figuratiu, sense intentar il·lustrar. El llibre integra una narració amb un llenguatge més sensorial i impressionista. De fet, el text original es va haver d'adaptar a les imatges, sent la creació final, fruit del diàleg entre imatge i text.

Conclusió

Entenc el cos com un fractal de la realitat en la que estem immersos. El cos conté la nostra història inconscient i es a través de sentir el cos que podem exterioritzar emocions passades que condicionen el nostre present^{xiii}.

Però també és una gran antena que pot connectar amb continguts externs a la nostra història emocional. El cos és un gran receptor d'informació. És una capacitat que es perd, de forma progressiva i necessària des que som bebès. El llenguatge juga un paper important en aquesta progressiva selecció i conceptualització de la realitat.

Aquesta capacitat es pot recuperar i entrenar d'adult. Però també es pot fer alguna cosa perquè els infants no la perdin més del necessari. Això està relacionat amb facilita'ls-hi experiències de presència^{xiv}.

El nostre cos infinit pot sentir i expressar energies elementals, com l'aigua, la terra, el foc, el vent, però també nocions arquetípiques com la unió i la separació, el viatge vital d'un organisme, el camí vers la llum, etc. El cos conté també tota la nostra història personal i pot ser el mitjà a través del qual dialoguem amb ella, la fem conscient, la recreem. Aquesta potencialitat ens permet connectar amb el nostre interior i, a partir d'aquí, amb mons diversos i diferents dimensions de la existència.

El cos, el text i la imatge es poden integrar en un procés creatiu. Crear es recrear-se^{xv}, ser conscient, acostar-nos al nostre propòsit i reconèixer qui som.

ⁱ El projecte La Caseta es va iniciar a l'any 2000 en Barcelona

ⁱⁱ El referent es la pràctica psicomotriu que acompanya aquest joc simbòlic per afavorir la expressió i evolució del món interior.

ⁱⁱⁱ Concretament en la línia de Bernard Aucouturier.

^{iv} Per exemple l'Art Teràpia i la Teràpia Gestalt

^v La forma d'entendre el Butoh de Atsushi Katenouchi o Marlene Joebstl estarien en aquesta línia.

^{vi} Tal i com l'ha desenvolupat Dominik Boruki

^{vii} La proposta de dansa creativa de Ona Mestre es coherent amb aquesta concepció

^{viii} La semiòtica es la branca de la Lingüística que estudia els sistemes de significació. S'utilitza en pràctica psicomotriu per analitzar les produccions dels infants. Iván Darrault escriu un capítol sobre aquest tema en *La pràctica psicomotriu. Reeduació y Teràpia* (1985) (Aucouturier, B, Darrault, I i Empinet J.L.). També aporta valuosos elements d'anàlisi Roland Barthes en *Mitologies* (1957) i en *Introducción al análisis estructural de los relatos* (1966).

^{ix} Tal i com la Xarxa d'Educació Lliure (XELL) i el CRAEV entenen la pedagogia.

^x En aquest sentit, em sento amb molta sintonia amb Dinorah Arrillaga i Eva Martinez (Autora de *Sota la pell del Llop*).

^{xi} Bruno Bettelheim en *Psicoanálisis de los cuentos de hadas* explora extensament aquesta potencialidad. Mercé Viladomiu en *El sentido oculto de los cuentos tradicionales* i Rudolf Steiner amb altres autors en *La Sabiduría de los Cuentos de Hadas* exposen una visió més espiritual.

^{xii} En un altre text, "La funció simbòlica (apunts de la formació de La Caseta)", diferencio el llenguatge simbòlic del de signes, com dues formes complementaries de comprendre i interaccionar amb la realitat interna i externa.

^{xiii} Aquesta concepció neix en Freud i es desenvolupada per Reich i te continuïtat en diverses teràpies que integren el cos i el seu contingut profund: bioenergètica, Teràpia psicocorporal, etc.

^{xiv} Ivan Oliveros, "SESHA" considera com una funció fonamental de l'educació facilitar experiències de presència.

---

^{xv} En aquest sentit coincideixo i faig meva la afirmació de Jodorowski que afirma que el sentit de l'art es sanar.